

ПРАШАЊА И ОДГОВОРИ

В. ИВАНОВСКИ

ЗА ПАРТИЗАНСКИТЕ ЧЕТИ НА ИЛИНДЕНЦИ ВО НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА БОРБА ВО МАКЕДОНИЈА

Другарката *Сисија Станковска*, професор во Гимназијата „Орце Николов“ во Скопје, се обрати до Редакцијата со следново прашање: „*Би сакала да ми се дадат поконкретни податоци за партизанските чети, составени од Илинденци, кои зеле активно учество во некои на Народноослободителната борба во Македонија*“.

Излегувајќи во пресрет на колешката Станковска, го замоливме да одговори на прашањето *Д-р Владо Ивановски* научен соработник на Институтот за национална историја. Истиот посебно се занимава со ова популарно прашање и кој за истото се искажал и на симпозиумот, посветен на 65-годишнината од Илинденското востание, што се одржа во Охрид во мај 1968 година.

Одразот на Илинденските традиции во текот на Народноослободителната борба е честа тема на проучување од страна на соодветната наша историографија. Во рамките на научно-истражувачката работа на периодот на нашата најнова историја, пред сè на Народноослободителната борба во Македонија, на прашањето на континуитетот на борбата на македонскиот народ, од нејзиното организирано започнување, кон крајот на XIX век, сè до неговото ослободување 1945, во овој дел на Македонија му се посветува посебно внимание. Резултатите од тие истражувања, дел од кои веќе се и објавени, се мошне интересни, а веруваме дека нагаташните проучувања ќе го откријат богатството на формите и на манифестациите и тоа од повеќе аспекти, посебно врз прашањето на поврзаноста на Илинденската епопеја со Народноослободителната борба во Македонија.

Во смисла на ова, пред да поминеме на одговорот на поставеното прашање, нека ни биде дозволено да го свртиме вниманието и на уште еден видлив и карактеристичен податок, каде очевидно се изразени илинденските традиции во времето на разгорувањето на борбата на Македонците за своето ослободување од бугарскиот и италијанскиот фашистички окупатор. Имено, проучувајќи го прашањето за имињата на органите на Народноослободителната борба, кои во почетните години на истата (1941 и 1942), постоеја и широко ја имаа разгрането својата активност, доаѓаме до заклучок дека

од вкупно 20-тина називи што за нив се употребувани, во десетина случаи се употребува зборот „комитет“.¹⁾

Овие револуционерни комитети беа познати кај народот под општо име „комитети“ и беа многу популарни, посебно кај поста- рите генерации.

Освен тоа, проучувајќи ја територијалната распространетост на органите на Народноослободителната борба кои во себе го носат името „комитет“, во Македонија скоро во 90% вакви називи се даваат на органите на НОБ кои делуваат на територијата на југозападна Македонија, односно на оној дел на Македонија кој зеде најактивно учество во Илинденското востание. Сосем логично, традициите од Илинденското востание на тој дел на Македонија беа многу силни и тие си најдоа свој одраз и во новонастанатата положба во текот и по 1941 година.

Значи, карактеристичната употреба на зборот „комитет“ за органите на Народноослободителната борба во Македонија, не- двосмислено ги покажува сè уште живите сеќавања и пренесување на имиња и институции на оваа ослободителна борба познати уште од Илинден.

Поставеното прашање пак за партизанските чети, формирани од Илинденци и нивното вклучување во борбените редови т.е. во единиците на Народноослободителната војска и партизанските од- реди за Македонија, е исто така мошне интересно и заслужува посебно внимание.

Имено, ние располагаме и со писмени податоци за две вакви чети во западниот дел на Македонија. Еден таков документ²⁾ кој зборува за формирањето и за активноста на партизанските чети составени од Илинденци гласи:

„До Дончо,³⁾

Драги друже,

Еве ти ја испраќам групата од илинденци. Тие сакаат да се борат на Пресек.⁴⁾ Затоа нека се приклучат во групата на Плат- ник.⁵⁾ Сабајле таму испративме уште една десетина Сливовци.⁶⁾

7. X. 1943   С(мрт) (на) Ф(ашизмот) — С(лобода) (на) Н(ародот).

Борче.⁷⁾

---

1) Како на пример, „Војни комитети“, „Војни поткомитети“, „Комитети за вооружување“, „Народни комитети“, „Македонски народни комитети“, „Народноослободителни комитети“, „Селски комитети“ и сл.

2) Архив на Институтот за национална историја — Скопје, (А ИНИ — Скопје, арх. бр. 405., објавен во НОВ на Македонија, Скопје, 1962, стр. 113.

3) Михаило Апостолски — командант на Главниот штаб на Народно- ослободителната војска и партизанските одреди на Македонија (ГПШ. на НОВ и ПОМ).

4) Место на патот меѓу Охрид и Кичево.

5) Киро Крстевски — Платник, член на Штабот на II оперативна зона (ОЗ).

6) Граѓани од с. Сливово — Охридско.

7) Наум Наумовски — Борче — заменик политички комесар на II ОЗ,

Од документот јасно се гледа дека тука станува збор за две чети составени од Илинденци и тоа формирани во еден ден. Меѓутоа, овде би сакале да истакнеме еден друг момент, односно, како командантот на Главниот штаб на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија — Михаило Апостолски ја прима оваа чета на борбените позиции и каков впечаток му оставила едната во тој момент.

Во есента 1958 година, во Скопје се одржа неколкудневен семинар за наставниците по историја од Македонија, во организација на Историското друштво на Македонија. На овој семинар другарот Михаило Апостолски одржа неколку предавања со тематика од НОБ на Македонија. Едно од прашањата што му беа поставени во дискусијата гласеше: „Кој настан од периодот на НОБ Ви оставил најсилен впечаток?“. Меѓу другите Апостолски го опиша настанот со пристигнувањето на четата на Илинденци на 7. X. 1943 година, за која станува збор во цитираното писмо. Во 1961 година, пак изнесувајќи ги своите спомени пред соработниците на Институтот за национална историја, кои беа запишувани на магнетофонска лента, во врска со четата од Илинденци, тој меѓу другото, изјави: „Истиот ден четата на Илинденци пристигна на Пресека, каде неколку дена се воде остри борби со германски и балистички формации и тоа: на Пресека кај Кленоец,⁸⁾ Извор⁹⁾ и на други места. Во овие борби единиците на НОБ и ПОМ во еден момент се најдоа во многу критична положба, во положба на потполно опкружување. Во тој момент пред мене се појави четата на Илинденци од село Сливно — Охридско. Најстариот од нив ми рапортира со следните зборови: „Друже команданте, ние Илинденците се ставаме под ваша команда, за да ја браниме Дебарца“.

Пред мене стоеја построени 15-мина стари Илинденци, искитнати, измачени, со стари пушки-берданки, со тие исти пушки со кои учествуваа и во Илинденското востание. Во тој момент пред мене се јави визијата на Илинденското востание. Овие исти луѓе кои подолго време на свој терен издржуваа партизански одреди и многу илегалци, сега во најкритичните моменти за Народноослободителната војска на Македонија, не жалејќи ги своите животи се ставија под командата на Главниот штаб и бараа задача, некој и последна, да се борат, свесно и достоинствено дагинат како што тоа го правела 40 години порано нивните другари, браќа, родители и блиски.“

Каква морална поткрепа тоа претставуваше не само за раководството на НОБ во Македонија, тоа само по себе се подразбира. Уште поважен е фактот што ваквите светли примери се користат и сега на часовите по историја за воспитувањето на младите генерации, во духот на саможртвата на татковците и дедовците во борбата за слободата на нашиот народ.

8) Село во Кичевско.

9) Исто.

Истакнувајќи го сево ова, ненаметливо се извлекува заклучокот, колку биле силни, впечатливи и многустрано значајни илинденските традиции не само во текот на НОБ за мобилизирање на масите и извојување на победата, туку и во процесот на социјалистичката изградба на нашата земја, во воспитувањето на младите генерации. Тој факт зборува за тоа, дека со јакнењето на афирмацијата на македонската нација и илинденските традиции во иднина сè повеќе ќе си го заземат местото што им припаѓа како во научните проучувања, така и во образовниот процес, пред сè во наставата по историја во сите видови училишта.